

**IMPERATIV SIGURNOSTI NA RADU I ZAŠTITE ZDRAVLJA KAO
PREDUVJETA USPJEŠNOG POSLOVANJA, KROZ PRIZMU NOVIH
ZAKONSKIH RJEŠENJA U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE**

**THE IMPERATIVE OF WORKPLACE SAFETY AND HEALTH
PROTECTION AS A PRECONDITION FOR SUCCESSFUL BUSINESS
THROUGH THE PRISM OF NEW LEGAL SOLUTIONS IN THE
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Pregledni znanstveni rad

Mr. Emir Kadrić, dipl. iur.*

Dr. sci. Haris Delić, mag. SIMS*

Sažetak

Stoji činjenica da je zaštita zdravlja i zaštita na radu kao temeljno ljudsko radno pravo, zagarantovana Europskom konvencijom o ljudskim pravima, te nacionalnim ustavom matične države. Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, tačnije jedan njen administrativni dio – Federacija Bosne i Hercegovine (na koji se ovdje baziramo), propisano je „da Federacija Bosne i Hercegovine osigurava primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda, a posebno osigurava provođenje ratificiranih međunarodnih konvencija, među kojima je i Konvencija Međunarodne organizacije rada br. 155 o zaštiti na radu i radnoj sredini (1981)“. Zaštita zdravlja i sigurnost na radu, kao osnovno pravo radnika i mehanizmi neophodni za njegovo ostvarivanje, u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: BiH) uređuju se zakonima, podzakonskim aktima, normativima i standardima, kolektivnim ugovorima i ugovorom o radu. Tako je i sa njenim administrativno-sastavnim dijelovima, konkretno s Federacijom Bosne i Hercegovine koja je u 2020. godini donijela novi Zakon o zaštiti na radu, koji se naslanja na europsko slovo i praksu propisa.*

* Sekretar preduzeća, KJKP „Sarajevogas“ d.o.o. Sarajevo; e-mail: emir.kadric@sarajevogas.ba

* Šef službe sigurnosti, KJKP „Sarajevogas“ d.o.o. Sarajevo i član Naučnog odbora Asocijacije za upravljanje rizicima AZUR; e-mail: harisd@sarajevogas.ba

* Zakon o zaštiti na radu Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine FBiH, broj: 79/20) – ZZR.

Materijalni propisi u Federaciji Bosne i Hercegovine iz oblasti zaštite na radu su doneseni i stupili su na snagu, međutim poseban izazov predstavlja implementacija donesenih propisa, kroz prizmu obaveza poslodavaca, radnika, te mehanizama kontrole, s posebnim akcentom posljedica sa kojima se suočavaju poslodavci i radnici u slučaju neprimjene mjera zaštite na radu.

Ključne riječi: Zaštita zdravlja i sigurnost na radu, novi instituti Zakona o zaštiti na radu, obaveze poslodavca u vezi zaštite zdravlja i sigurnosti na radu, povrede.

Abstract

It is a recognized fact that health protection and occupational safety, as fundamental human labor rights, are guaranteed by the European Convention on Human Rights and the national constitution of the home country. In the context of Bosnia and Herzegovina, specifically one of its administrative units – the Federation of Bosnia and Herzegovina (the focus here), it is prescribed that "the Federation of Bosnia and Herzegovina ensures the application of the highest level of internationally recognized rights and freedoms, particularly ensuring the implementation of ratified international conventions, including the International Labour Organization Convention No. 155 on occupational safety and health (1981)." Health and safety protection, as the basic right of workers and the necessary mechanisms for its realization, in Bosnia and Herzegovina (hereinafter: BiH) are regulated by laws, sub-legal acts, norms, and standards, collective agreements, and employment contracts. This also applies to its administrative-constituent parts, specifically with the Federation of Bosnia and Herzegovina, which in 2020 enacted a new Law on Occupational Safety and Health, aligning with European principles and regulatory practices.

The legislative provisions in the Federation of Bosnia and Herzegovina regarding occupational safety and health have been enacted and come into force; however, a particular challenge lies in the implementation of these regulations, considering the obligations of employers, workers, and control mechanisms, with a specific emphasis on the consequences faced by employers and workers in case of non-application of occupational safety and health measures.

Keywords: Health and safety protection at work, new institutes of the Law on Occupational Safety and Health, employer's obligations concerning health and safety at work, injuries.

1. UVOD

Sigurnost je jedna je od temeljnih ljudskih potreba, odmah nakon temeljnih fizioloških potreba. Čovjek se osjeća sigurnim kada su ostvareni uslovi kojima se ne ugrožava njegova fizička, psihička, sociološka, ekonomska i druga egzistencija. Kada je u pitanju rad, odnosno pravo na rad i pravo na siguran rad, to je ljudsko pravo svakog čovjeka, koje je utemeljeno aktima najveće pravne snage kako domaćeg (nacionalnog), tako i međunarodnog karaktera.

Paralelno s time, posljedice neprimjene mjera zaštite pri radu su posljedično opasne i jako surove, a ogledaju se kroz povrede, invaliditet i smrtne slučajeve po radnike, a s druge strane kroz krivične sankcije po poslodavce. Očekivano, povrede na radu i obolijevanja se znatno češće dešavaju u zemljama u razvoju, gdje radnici (i dalje) nemaju adekvatnu zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Oko 2,78 miliona radnika u svijetu umire svake godine zbog povređivanja i obolijevanja na radu, pri čemu 2,4 miliona od bolesti povezanih sa radom, a oko 380.000 zbog povreda na radu. Svake godine je 1000 puta više nefatalnih povreda na radu u odnosu na povrede sa smrtnim ishodom. Godišnje se povrijedi oko 374 miliona radnika (nefatalne povrede), od kojih mnogi ostanu sa ozbiljnim komplikacijama, koje dovedu do ograničenja radne sposobnosti.

2. ULOGA I ZNAČAJ ZAŠTITE ZDRAVLJA I SIGURNOSTI NA RADU

Uloga sigurnosti na radu i zaštite zdravlja na radu određena je njenim ciljem i obimom prava i obaveza poslodavca i radnika. Težnja je da se u skladu sa zakonom i drugim propisima iz ove oblasti, dostigne najviši nivo zdravstvene i psihofizičke zaštite. „Značaj sigurnosti i zdravlja na radu se sagledava sa humanog, socijalnog i ekonomskog stanovišta. Rad u humanim uslovima predstavlja satisfakciju za svakog pojedinca, ali i uspjeh i ponos za organizatora poslova, poslodavca, ali i za društvo u cjelini. Socijalni značaj u

najvećoj mjeri se izražava kroz veliki broj radnika koji se povrijede ili izgube život na radnom mjestu, obole od profesionalnih bolesti i drugih bolesti u vezi sa radom, dok nerijetko opet o njihovim porodicama brigu preuzima država. Ekonomska dimenzija sigurnosti i zdravlja na radu sagledava se preko posljedica povreda na radu, profesionalnih i drugih bolesti i iskazuje se određenim finansijskim pokazateljima koji zavise od broja i težine takvih slučajeva“ (Dimić, 2017)

U mnogim zemljama tradicionalni pristup, gdje se unapređenje zaštite i zdravlja na radu smatra dodatnim troškom, postepeno se zamjenjuje pristupom u kom su zdravlje, sigurnost i dobrobit radnika sastavni dio ekonomske održivosti organizacionog razvoja kompanija. Sve veći broj uspješnih kompanija spoznaje da je moguće kombinovati dobrobit radnika i profitabilnost kompanije na izbalansiran način, sasvim realno. Na primjer, kada je zaštita na radu uključena u programe edukacije obuke radnika, svijest o pitanjima zaštite na radu raste, rizik od nezgoda bolesti opada rezultira većom produktivnosti fizičkih mentalnih kapaciteta radnika. U mnogim zemljama, kompanije su počele da polažu više pažnje na prevenciju, shvatajući da investiranje u zaštitu na radu donosi ekonomske i socijalne benefite, doprinoseći efikasnosti, produktivnosti i konkurentnosti. (Halilović, Mahmutović, 2020)

3. NACIONALNI PRAVNI OKVIR

Pravo na sigurnost i zaštitu na radu, kao osnovno pravo radnika i mehanizmi neophodni za njegovo ostvarivanje u Bosni i Hercegovini uređuju se zakonima, podzakonskim aktima, normativima i standardima, kolektivnim ugovorima i ugovorom o radu. Pravo na zaštitu na radu je zagarantovano ustavom, a rezimirano zaštita na radu se može definisati kao skup interdisciplinarnih aktivnosti kojima se uređuju mjere, postupci, načela i pravila zaštite na radu, kako bi se osnovnim projektovanim tehničkim i drugim mjerama rizici na radu eliminisali ili umanjili, odnosno sveli na prihvatljiv nivo. Zaštita na radu u Bosni i Hercegovini, kao složenoj državi, pravno je uređena:

- Zakonom o sigurnosti i zaštiti zdravlja radnika na radu Brčko Distrikta BIH (Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, broj: 20/13 i 7/21),
- Zakonom o zaštiti na radu Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj: 1/08/13/10) i

- Zakonom o zaštiti na radu Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije BiH broj: 79/20). (Halilović, Mahmutović, 2020)

Vlade u Bosni i Hercegovini su odgovorne za izradu zakonskih rješenja i politika zaštite i zdravlja na radu, kao i za osiguranje njihovog provođenja. Nacionalno zakonodavstvo treba da osigura nacionalni okvir djelovanja u ovoj oblasti. Zbog toga što nacionalno zakonodavstvo uvijek ne obuhvata sve rizike na radnom mjestu, savjetuje se da se pitanja zaštite i zdravlja na radu obuhvate putem kolektivnih ugovora postignutih između socijalnih partnera, kada je to moguće.

4. ZAŠTITA ZDRAVLJA I SIGURNOSTI NA RADU U PROPISIMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

U Federaciji Bosne i Hercegovine je 2020. godine stupio na snagu Zakon o zaštiti na radu kojim su između ostalog, uređena prava, obaveze i odgovornosti poslodavaca i radnika u vezi sa provođenjem i poboljšanjem sigurnosti i zaštite zdravlja radnika na radu. „Novi“ Zakon o zaštiti na radu zasnovan je na istim načelima kao i moderni zakoni iz ove oblasti koji su u primjeni i u drugim zemljama regiona, koja nisu bila predviđena prethodno važećim Zakonom o zaštiti na radu (Službeni list SRBiH, broj: 22/90), te je usklađen sa odgovarajućim međunarodnim dokumentima, odnosno konvencijama Međunarodne organizacije rada i propisima Europske unije. Ovim zakonom je u pravni poredak Federacije Bosne i Hercegovine preuzeta Direktiva Vijeća 89/391/EEZ od 12. juna 1989. godine o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja radnika na radu.*

Novim Zakonom o zaštiti na radu akcenat je stavljen na prevenciju, a predviđeni su i novi instituti čijom primjenom se unapređuje oblast zaštite na radu u Federaciji Bosne i Hercegovine:

- Predviđeno je formiranje „Vijeća za zaštitu na radu“, kojeg će činiti predstavnici Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, predstavnici udruženja poslodavaca, sindikata i istaknuti stručnjaci za sigurnost i zaštitu zdravlja na radu.
- Predviđen je institut „radnika za zaštitu na radu“ kod onih poslodavaca kod kojih postoje poslovi sa povećanim rizikom.

* Član 2. ZZR.

- Utvrđen je i institut „povjerenika za zaštitu na radu" kao predstavnika radnika.
- Važnu novinu u novom zakonu predstavlja i institut “procjene rizika na radnom mjestu”.

5. VIJEĆE ZA ZAŠTITU NA RADU

Zakonom o zaštiti na radu je propisano da Vlada Federacije Bosne i Hercegovine osniva Vijeće za zaštitu na radu (u daljem tekstu: Vijeće) koje čine predstavnici Vlade Federacije BiH, udruženja poslodavaca, sindikata i istaknutih stručnjaka za sigurnost i zaštitu zdravlja na radu. Vijeće ima devet članova koje imenuje Vlada Federacije BiH na period od četiri godine, a čine ga premijer Federacije BiH, federalni ministar nadležan za rad, federalni ministar zdravstva, po dva predstavnika poslodavaca i radnika koje predlažu reprezentativna udruženja poslodavaca i radnika za teritorij Federacije BiH, te dva istaknuta stručnjaka za sigurnost i zaštitu zdravlja na radu. Vijeće predlaže i povremeno preispituje politiku sigurnosti i zaštite zdravlja na radu i podstiče usklađivanje rada svih relevantnih organa i tijela, kao i zakonodavstva, u cilju obezbjeđenja života, zdravlja i radne sposobnosti radnika, sprječavanja povreda na radu i profesionalnih oboljenja.

6. RADNIK ZA ZAŠTITU NA RADU

Poslodavac kod kojeg postoje poslovi sa povećanim rizikom određuje jednog ili više radnika koji će obavljati poslove vezane za sprečavanje rizika na radu i zaštitu zdravlja radnika. Radnik za zaštitu na radu mora biti odgovarajuće osposobljen i imati položen stručni ispit koji se odnosi na sigurnost i zaštitu zdravlja na radu, u skladu sa Zakonom o zaštiti na radu.*

Ono što je posebno interesantno, a mi naglašavamo jeste „ovlaštenje“ radnika za zaštitu na radu. Radnik za zaštitu na radu je obavezan da zabrani rad na radnom mjestu, odnosno da zabrani upotrebu sredstava za rad i sredstava i opreme lične zaštite u slučaju kada utvrdi neposrednu opasnost po život i zdravlje radnika, te da o tome u pisanom obliku obavijesti poslodavca i

* Član 34. ZZR.

povjerenika za zaštitu na radu.* Posebno je važna činjenica da ovo „ovlaštenje“ nije na bazi dobrovoljnosti, već na bazi obaveze.

7. POVJERENIK ZA ZAŠTITU NA RADU

Kod poslodavca koji zapošljava 30 ili više radnika, radnici biraju ili imenuju povjerenika za zaštitu na radu. Povjerenik za zaštitu na radu će biti izabran ili imenovan bez obzira na broj radnika ako to zahtijevaju uvjeti rada (povećana opasnost za sigurnost i zdravlje radnika, rad na izdvojenim mjestima i sl.). Kada se povjerenik imenuje, imenovani povjerenik za zaštitu na radu ima ista prava i obaveze kao i izabrani povjerenik radnika. * Povjerenik za zaštitu na radu ima pravo da dobije informacije o uvjetima rada, nalazima i preporukama inspekcijских organa, da zahtijeva od poslodavca da preduzme odgovarajuće mjere, da zahtijeva inspekcijски pregled i prisustvuje inspekcijским pregledima, da informiše radnike o provođenju mjera zaštite na radu i drugo.

8. PROCJENA RIZIKA NA RADNOM MJESTU

Novina koja je uvedena u zakonodavstvo Federacije Bosne i Hercegovine je i procjena rizika. Poslodavac je obavezan izraditi Akt o procjeni rizika u pisanom ili elektronskom obliku koji odgovara postojećim rizicima na radu i u vezi s radom i koji je dostupan radniku na mjestu rada. Na osnovu Akta o procjeni rizika, poslodavac je dužan izraditi i Interni akt zaštite na radu. Poslodavac je obavezan izvršiti procjenu rizika, primjenjivati pravila zaštite na radu, poduzeti preventivne mjere, organizovati i provoditi radne i proizvodne postupke/metode, te poduzimati druge aktivnosti za sprječavanje i smanjenje izloženosti radnika utvrđenim rizicima.

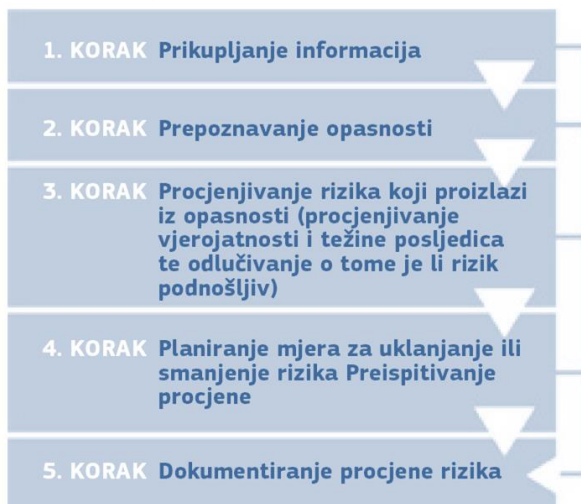
Cilj procjene rizika je otkloniti ili svesti na najmanju moguću mjeru vjerovatnoću nastanka povrede na radu, oboljenja od profesionalne bolesti ili bolesti u vezi s radom, i osigurati bolji nivo zaštite na radu na svim organizacionim nivoima. Poslodavac vrši procjenu rizika na osnovu Pravila o procjeni rizika.*

* Član 35. ZZR.

* Član 44. ZZR.

* Pravila o procjeni rizika (Službene novine Federacije BiH, broj: 23/21).

Postupak procjene rizika se sastoji od pet koraka kako je prikazano na slici 1, kako slijedi:

Slika 1. Izvor: Europska komisija - Glavna uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje, Zdravlje i sigurnost na radu svačija su stvar - Praktične smjernice za poslodavce, Ured za publikacije Evropske unije, Luksemburg, 2016.,

9. ZAKLJUČAK

Povrede na radu, smrtni slučajevi i bolesti u vezi sa radom izazivaju nemjerljive ljudske patnje žrtvama i njihovim porodicama, negativno utječu na radnike, njihove porodice, te efikasnost i produktivnost kompanija i nanose ozbiljne ekonomske gubitke za društva u cjelini. U mnogim zemljama se tradicionalni pristup, koji unapređenje zaštite i zdravlja na radu smatra dodatnim troškom, postepeno zamjenjuje pristupom u kom su zdravlje, sigurnost i dobrobit radnika sastavni dio ekonomske održivosti i organizacionog razvoja kompanija. Sve veći broj uspješnih kompanija pokazuje da je moguće (sasvim normalno i neophodno) kombinovati dobrobit radnika i profitabilnost kompanije na izbalansiran način.

Drugi često izneseni argument je da su dobri standardi zaštite na radu benefit koji mogu uživati samo industrijalizovane zemlje ili velike kompanije, te da je nerealno očekivati isti prioritet zaštiti na radu u manje razvijenim zemljama ili manjim kompanijama.

Na osnovu prethodno navedenog možemo zaključiti da je Zakon o zaštiti na radu u Federaciji BiH iz 2020. godine prihvatio pravne institute i da je usklađen sa osnovnim konvencijama Međunarodne organizacije rada o zaštiti na radu i Okvirnom direktivom Vijeća Evropske unije 89/391/EEZ. Također, imajući u vidu nove institute na zaštitu na radu možemo zaključiti da su novim Zakonom o zaštiti na radu u Federaciji BiH za poslodavce na sveobuhvatniji način utvrđene obaveze identificiranja, procjene i upravljanja rizicima, te je više pažnje posvećeno prevenciji u odnosu na raniji Zakon o zaštiti na radu iz devedesetih godina prošlog stoljeća. Zakonom o zaštiti na radu u Federaciji BiH iz 2020. godine je, uvođenjem novih instituta i širim definisanjem obaveza i odgovornosti poslodavaca u vezi zaštite na radu, značajno unaprijeđen pravni temelj za zaštitu zdravlja i sigurnosti radnika na radu u odnosu na raniji Zakon.

Ipak ono što se najteže mijenja na prostorima jugoistočne Europe gdje se nalazi i BiH, jeste mentalni sklop ljudi, u konkretnom istraživanju; radnika i poslodavaca. Pogrešno je percipirati primjenu Zakona o zaštiti na radu kao način izbjegavanja plaćanja prekršajnih kazni koje zakon podrazumijeva, što je najčešći motivator primjene propisa. Primjenu zakona treba promatrati kroz stvaranje radnog okruženja u kojima će poslodavci, radnici i društvo imati najveću korist. (Ćehajić, 2022) Dok se ova svijest ne promjeni i kod radnika i kod poslodavaca, suštinska primjena propisa nema realnu šansu dosljedne i suštinske primjene. Što uostalom treba da bude premisa primjene svakog zakona, pa i ovog iz oblasti zaštite na radu.

Implementaciju i rezultati implementacije novih instituta zaštite na radu kroz nova zakonska rješenja, bit će moguće pratiti i ocijeniti tek u narednom periodu.

LITERATURA

1. Dimić, M., 2017., Bezbednost i zaštita na radu - Priručnik, Beograd: Visoka strukovna škola za preduzetništvo.
2. Europska komisija - Glavna uprava za zapošljavanje, socijalna pitanja i uključivanje, 2016., Zdravlje i sigurnost na radu svačija su stvar - Praktične smjernice za poslodavce, Luksemburg: Ured za publikacije EU.
3. Halilović, V., Mahmutović, Z., 2020., Zaštita na radu u šumarstvu, Sarajevo: Samostalni sindikat šumarstva, prerade drveta i papira BiH.
4. Čehajić, Lj., Zakon o zaštiti na radu u FBiH – redosljed postupanja u implementaciji, Pristup napravljen putem: <https://rec.ba/zakon-o-zastiti-na-radu-u-fbih-implementacija/31552/>, [Datum prisupanja 22.08.2022.]
5. Zakon o zaštiti na radu, Službene novine Federacije BiH, br. 79/20.
6. Pravila o procjeni rizika, Službene novine Federacije BiH, broj: 23/21.